

Docentenhandleiding

Derde Kamer - Handboek Politiek 2

DERDE
DINSDAG

De Derde Kamer der Staten-Generaal is een interactief lesprogramma over politiek voor leerlingen van groep 7 en 8.

Met behulp van het Handboek Politiek en het debatspel komen leerlingen erachter hoe de parlementaire democratie in Nederland werkt. Het lesprogramma bestaat uit twee delen: deel 1 voor beginners en deel 2 voor gevorderden. Je leest nu de handleiding van deel 2.

Het lespakket (deel 2)

Dit lespakket bestaat uit 4 lessen, iedere les neemt ongeveer 1 uur in beslag.

Een les bestaat uit de volgende onderdelen:

- Filmpje + introductie (10 minuten)
- Opdrachten in Handboek Politiek (20 minuten)
- Debatspel (30 minuten)

Er zijn 4 thema's:

1. Derde dinsdag

2. Van plan tot wet

3. Verkiezingen

4. Grondwet

DERDE
DINSDAG

Het lespakket eindigt met het slotdebat bij thema 4.

Leerdoelen

Dit lespakket sluit aan bij de volgende, in het voorjaar van 2024 gepresenteerde concept kerndoelen Burgerschap.

- **Kerndoel 4** (maatschappelijke betrokkenheid): kennis over taken, rollen, rechten en plichten van burgers in de samenleving;
- **Kerndoel 5** (democratische betrokkenheid):
  - beschrijven hoe in een democratie macht en invloed worden uitgeoefend;
  - benoemen van vormen van inspraak en besluitvorming in dagelijkse situaties;
  - communiceren op een respectvolle wijze;
  - leren omgaan met de wensen en de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen;
- **Kerndoel 6** (maatschappelijke vraagstukken): uitdrukken van persoonlijke idealen en opvattingen.

Specifieke leerdoelen voor het lespakket:

- Leerlingen kennen de basisprincipes van de Nederlandse democratie (zoals verkiezingen, de rol van de Eerste Kamer en Tweede Kamer) en de betekenis van Prinsjesdag.
- Leerlingen weten dat Nederland niet altijd een democratie is geweest.
- Leerlingen leren debatvaardigheden aan, zoals: naar elkaar luisteren, inleven in het standpunt van een ander, argumenten formuleren en een standpunt verdedigen.

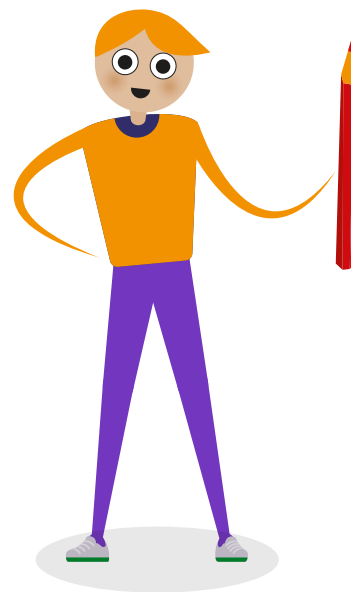
Benodigheden

- 1 docentenhandleiding met antwoordmodel
- 33 Handboekjes Politiek
- derdekamer.nl (filmpjes* en informatie)
- timer (niet inbegrepen bij lesmateriaal)
- voorzittershamer en spreekgestoelte (niet inbegrepen bij lesmateriaal)

Verbouwing Binnenhof & verhuizing

Vanaf augustus 2021 zijn de Eerste en de Tweede Kamer verhuisd. In verband met de grootscheepse renovatie van de gebouwen hebben ze het Binnenhof tijdelijk verlaten. De Tweede Kamer heeft een nieuw onderkomen gevonden aan de Bezuidenhoutseweg en de Eerste Kamer aan de Kazernestraat.

* De filmpjes zijn zoveel als mogelijk geactualiseerd. Bij enkele fragmenten was het helaas niet mogelijk om een beeld te vervangen.

Nu de Ridderzaal de komende jaren niet beschikbaar is wegens de renovatie van het Binnenhof zal Prinsjesdag in de Koninklijke Schouwburg plaatsvinden. Meer informatie over de renovatie van het Binnenhof is te vinden op derdekamer.nl/verbouwing.

Voorbereiding

1. Zet het filmpje van de bijbehorende les klaar. Ga naar derdekamer.nl/lespakket
2. Schrijf de debatregels op het bord.
3. Zorg dat er computers beschikbaar zijn waar leerlingen informatie kunnen opzoeken.
4. Zorg voor een timer en hamer voor de voorzitter tijdens het debatspel en maak een 'spreekgestoelte' waarachter de woordvoerders van het debat kunnen gaan staan.
5. Kies alvast 3 stellingen uit voor het debatspel (of laat leerlingen zelf stellingen bedenken).

Weinig tijd?

Heb je minder tijd om aan het lespakket te besteden? Kies dan een van de onderstaande opties:

1. Behandel alle thema's van het lespakket en speel bij één van de thema's het debatspel.
2. Behandel enkele thema's van het lespakket en speel bij één van de thema's het debatspel.
3. Speel alleen het debatspel. Bedenk samen met de leerlingen 3 stellingen om over te debatteren.

Voorbeeldstellingen

Bij voorkeur bedenk je zelf stellingen voor het debat-spel: stellingen die aansluiten bij de actualiteit en de interesse van jouw leerlingen. Je kunt ook de leerlingen zelf een stelling laten bedenken. Bij les 1 kun je gebruik maken van enkele van onderstaande voorbeeldstellingen en thema's.

Onderwijs

- Schooldagen duren voortaan tot 18.00 uur, vrijdag wordt een vrije dag.
- Scholen worden afgeschaft, voortaan krijgt iedereen thuis les via de computer.
- Kinderen moeten zelf kunnen bepalen wat ze leren op school.

Gezondheid

- Snoepen op school moet verboden worden.
- Scholen moeten verplicht lesgeven over gezond eten.
- Sigaretten moeten verboden worden.

Zorgen voor elkaar (solidariteit)

- Elke leerling in groep 8 moet een dag helpen in een ziekenhuis of zorgcentrum.
- Alle gevangenen moeten een asielhond of -kat krijgen om daarvoor te leren zorgen.
- Kinderen met arme ouders mogen gratis op zwemles.

Andere mogelijke thema's voor stellingen

- Veiligheid
- Milieu
- Ontwikkelingshulp

Debatregels

1. Respecteer elkaars mening; niemand is dom of gek om wat hij of zij vindt.
2. Laat elkaar uitspreken.
3. Bedenk echte argumenten. 'Ik vind het gewoon leuk' is niet genoeg om anderen te overtuigen.
4. Luister naar de voorzitter (juf of meester).
5. Ga staan als je iets wil zeggen.

Maak met de klas kans op een dagje in het Parlement!

GRATIS BUSVERVOER

Schrijf je klas in! Iedereen maakt evenveel kans.

Met een verslag van een debat in de klas maken jouw leerlingen kans om zich een dag Kamerlid te voelen. Ze mogen debatteren in de plenaire zaal van de Eerste Kamer onder leiding van de Voorzitter van de Eerste Kamer. Kamerleden uit zowel de Eerste als de Tweede Kamer zullen de kinderen coachen en tips geven. Na afloop van het debat worden de leerlingen getraakteerd op een pannenkoekenlunch en een rondleiding.

Hoe maak je kans?

Debatteer met de klas en lever het beste plan in. Maximaal 1 A4.

In het verslag moeten de volgende dingen staan:

- het zelfbedachte plan
- de argumenten waarmee het plan verdedigd is

De winnende scholen worden door middel van loting gekozen.

Elke klas heeft dus evenveel kans!

Meedoen?

Stuur de inzending naar redactie@derdekamer.nl.

Vermeld in de e-mail ook het volgende:

- de naam van de school
- de plaats van de school
- de klas
- het aantal kinderen in de klas
- het telefoonnummer van de leerkracht, zodat we kunnen bellen als jouw klas gewonnen heeft.

Meedoen kan tot eind november 2024.

De winnende klassen krijgen begin december 2024 bericht.

1. Derde dinsdag

10 minuten: Introductie

1. Bekijk klassikaal het filmpje *Dag 1: Derde dinsdag van september*.
Ga naar derdekamer.nl/lespakket
> handboek politiek deel 2 en bekijk filmpje 1.
2. Deel de Handboekjes Politiek 2 uit. Leerlingen zien aan de binnenkant van de wikkel bij welke politieke fractie ze horen. Laat de leerlingen in groepjes bij hun eigen fractie gaan zitten.

20 minuten: Handboek Politiek

3. Geef leerlingen een kwartier de tijd om opdracht 1 t/m 7 van thema 1 in het Handboek Politiek 2 te maken. Kijk voorafgaand, tussendoor of nadien de video over de verbouwing van het Binnenhof. Deze duurt 5 minuten.

5 minuten: Nakijken

4. Bespreek klassikaal de antwoorden.

10 minuten: Voorbereiding debatspel

5. Geef iedere fractie een eigen stelling.
6. Schrijf de drie stellingen op het bord.
7. Geef de fracties 10 minuten de tijd om hun stelling voor te bereiden en argumenten op te schrijven in hun Handboek Politiek.

20 minuten: Debatspel

8. Leg bij aanvang van het debat de debatregels uit:
  - Respecteer elkaars mening; niemand is dom of gek vanwege zijn of haar mening.
  - Laat elkaar uitspreken.
  - Bedenk echte argumenten. 'Ik vind het gewoon leuk' is niet genoeg om anderen te overtuigen.
  - Luister naar de voorzitter (juf of meester).
  - Ga staan als je iets wilt zeggen.
9. Er wordt gedebatteerd over 3 stellingen, per stelling 5 minuten debattijd.
10. Geef het woord aan de woordvoerder van fractie Blauw.
11. Laat leerlingen van de andere fracties vragen stellen of argumenten aanvoeren. Alle leerlingen uit fractie Blauw mogen antwoord geven.
12. Na 5 minuten is de debattijd om en is het tijd voor de volgende fractie.
13. Als alle drie de stellingen besproken zijn, is het tijd voor de stemming. Wat was de beste stelling van de dag?

Antwoorden thema 1

1. **Invuloefening:**
Het politieke jaar begint op de derde **DINSDAG** in september. Die dag presenteert de **REGERING** de plannen die ze gemaakt heeft voor het komende jaar. Dat gebeurt in de **PARLEMENT** waar de **KONING** de plannen voorleest aan de **STATEN-Generaal**.
2. **Hoe wordt de derde dinsdag in september meestal genoemd?**
Prinsjesdag
3. **Wat zijn de eerste woorden die koning Willem-Alexander uitspreekt op Prinsjesdag?**
Leden van de Staten-Generaal
4. **Hoeveel Leden van de Staten-Generaal zitten er maximaal in de zaal?**
Maximaal 225, namelijk 150 Tweede Kamerleden en 75 Eerste Kamerleden
5. **Welke minister schrijft de plannen op voor:**
  - a. scholen?
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
  - b. dijken?
Minister van Infrastructuur en Waterstaat
  - c. ziekenhuizen?
Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
6. **Als jij minister van sport was, wat zou jij dan willen veranderen?**
Eigen antwoord
7. **Stel, jij mag 10 miljoen verdelen. Waar geef jij dat geld dan aan? Let op: je mag elke zak geld maar één keer uitgeven. Kies uit:**

miljoen

miljoen

miljoen

niets

- meer sport op school
- veiligere fietspaden
- meer zorg voor ouderen
- meer politie

(Eigen antwoord)

DERDE
DINSDAG

2. Van plan tot wet

10 minuten: Introductie

1. Vraag aan de leerlingen: In welke Kamer zitten meer Kamerleden? De Eerste Kamer of de Tweede Kamer?
2. Bekijk klassikaal filmpje 2: *Parlement*.
Ga naar derdekamer.nl/lespakket
› handboek politiek deel 2 en bekijk filmpje 2.

15 minuten: Handboek Politiek

3. Voor dit thema kunnen leerlingen gebruik maken van derdekamer.nl › Hoe werkt de politiek?
4. Geef leerlingen 15 minuten de tijd om de opdrachten 1 t/m 5 van thema 2 in het Handboek Politiek te maken.

5 minuten: Nakijken

5. Bespreek klassikaal de antwoorden.

10 minuten: Voorbereiding debatspel

6. Het debatspel van vandaag verloopt hetzelfde als gisteren, met twee verschillen:
  - Iedere fractie mag nu zelf een stelling bedenken waarover ze willen debatteren. Lukt het niet om een stelling te bedenken? Dan kun je de groepjes alsnog een stelling toewijzen.
  - In het Handboek Politiek schrijven leerlingen niet alleen argumenten vóór hun standpunt op, ze bedenken ook alvast welke vraag of opmerking ze zouden kunnen krijgen van de andere partijen.
7. Schrijf de drie gekozen stellingen op het bord.

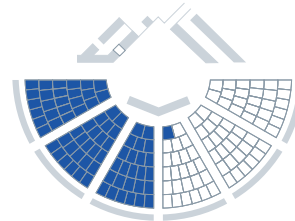
20 minuten: Debatspel

8. Zoals bij thema 1.

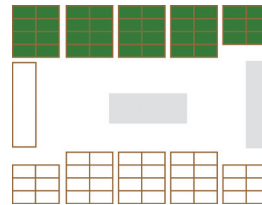

Antwoorden thema 2

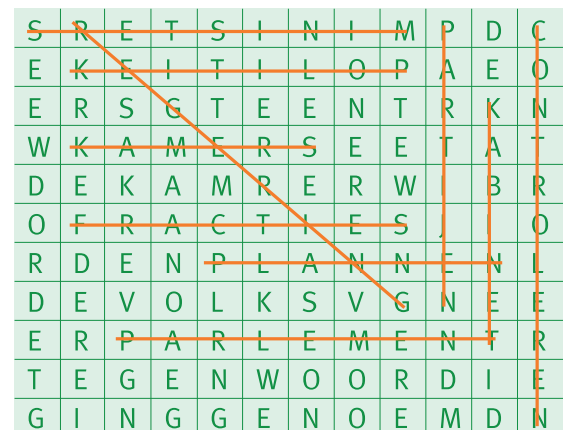
1. Hoe heet een plan dat in de Tweede Kamer wordt besproken?
Een wetsvoorstel
2. Kleur in hoeveel Tweede Kamerleden er minimaal voor het wetsvoorstel moeten stemmen om het door te kunnen sturen naar de Eerste Kamer.

3. Kleur in hoeveel Eerste Kamerleden vóór moeten stemmen om het wetsvoorstel door te kunnen sturen naar de Koning.

4. Hoe kun jij invloed uitoefenen op Kamerleden?
Door ontmoetingen met Kamerleden te regelen, een brief of een e-mail te sturen, een petitie aan te bieden, te demonstreren of een burgerinitiatief te starten. En dan zijn er natuurlijk nog de verkiezingen: dan kun je, als je stemrecht hebt, met je stem laten weten welke partij volgens jou goede plannen heeft en welke persoon van die partij jij het beste vindt.
5. Zoek de volgende 10 woorden:
kabinet, plannen, regering, parlement, fracties, controleren, ministers, partijen, Kamers, politiek

De letters die je overhoudt vormen een zin.
Welke zin houdt je over?

De Eerste en Tweede Kamer worden de volksvertegenwoordiging genoemd.

3. Verkiezingen

10 minuten: Introductie

1. Bekijk klassikaal filmpje 3: *Stemmen*.
Ga naar derdekamer.nl/lespakket
> handboek politiek deel 2 en bekijk filmpje 3.

15 minuten: Handboek Politiek

2. Voor dit thema kunnen leerlingen gebruik maken van derdekamer.nl > Hoe werkt de politiek
3. Geef leerlingen 15 minuten de tijd om de opdrachten 1 t/m 8 van thema 3 in het Handboek Politiek te maken.

5 minuten: Nakijken

4. Bespreek klassikaal de antwoorden.

30 minuten: Voorbereiding en debatspel

5. Het debatspel van vandaag verloopt hetzelfde als gisteren, met weer één verschil: Iedere partij moet nu zelf een stelling bedenken waarover ze willen debatteren.
6. Stem aan het einde van het debat weer over de beste stelling van vandaag.

Tips bij deze les:

- Bekijk op www.youtube.com/derdekamer de animaties:
  - Hoe werken eerlijke verkiezingen? (51 seconden)
  - Coalitie / Oppositie (47 seconden)
- Maak zelf je eigen coalitie. Speel het coalitiespel van de digiles 'Verkiezingen en dan?' op derdekamer.nl/spelletjes

Antwoorden thema 3

1. **Vind je 18 jaar een goede leeftijd om te gaan stemmen? Waarom wel of waarom niet?**
Eigen antwoord
2. **Wat moet je op het stembureau laten zien om te mogen stemmen?**
Stembiljet en identiteitsbewijs
3. **Vind de weg door het doolhof.**
Je hoeft dit niet na te kijken
4. **Wat betekent geheime stemming?**
Dat betekent dat niemand weet wat jij gestemd hebt.
5. **Waarom is dat belangrijk?**
Op deze manier ben je vrij om te stemmen wat je wilt. Niemand kan jou dwingen anders te stemmen, omdat ze niet kunnen controleren wat je hebt gestemd.
6. **Waar moet je op letten als je eerlijke verkiezingen wilt hebben?**
Niemand mag mee in het stemhokje zodat niemand mee kan kijken, het stembiljet goed dichtvouwen, alle stembiljetten van een stembureau hetzelfde maken, de stembiljetten door de stemmer zelf in de stembus laten doen, de stembus verzegelen zodat hij niet zomaar opengemaakt kan worden, controleren dat mensen maar één keer kunnen stemmen, dat iedereen op redelijke afstand van zijn huis kan gaan stemmen, dat de stemmen zorgvuldig geteld worden, etc.
7. **Wat is een coalitie?**
Alle partijen in de Tweede Kamer die deel uitmaken van de regering. Het kabinet wordt meestal (maar niet altijd) gevormd uit de partij die de meeste stemmen heeft gekregen, plus één of meer partijen die met die partij samen willen werken. Samen vormen zij de coalitie. Deze partijen kiezen de ministers. Deze partijen gaan ons land regeren.
8. **Wat is de oppositie?**
Alle partijen in de Tweede Kamer die geen deel uitmaken van de regering. Deze partijen zijn het vaak niet eens met de plannen van de coalitie en proberen soms om die plannen te veranderen.

4. Grondwet

10 minuten: Introductie

1. Bekijk klassikaal filmpje 4: *De Grondwet*.
Ga naar derdekamer.nl/lespakket
> handboek politiek deel 2 en bekijk filmpje 4.

15 minuten: Handboek Politiek

2. Voor dit thema kunnen leerlingen gebruik maken van derdekamer.nl > Dossiers > Geschiedenis van de Nederlandse democratie.
3. Geef leerlingen 15 minuten de tijd om de opdrachten 1 t/m 7 van thema 4 in het Handboek Politiek te maken.

5 minuten: Nakijken

4. Bespreek klassikaal de antwoorden.

15 minuten: Voorbereiding Slotdebat

5. Vandaag is het tijd voor het slotdebat. De leerlingen gaan in het slotdebat nog één keer met elkaar in de debat, over de stelling waarover zij de afgelopen dagen het beste gedebatteerd hebben.

TIP! Je kunt een verslag van dit debat laten maken door de leerlingen, en dit verslag inzenden voor de wedstrijd. Zie pagina 3 van de docentenhandleiding voor meer informatie.

6. Schrijf alle stellingen op het bord (of projecteer ze met de beamer) waarover de afgelopen periode gedebatteerd is.
7. Laat de leerlingen stemmen over de stellingen. Iedereen mag één keer stemmen. Welke stelling krijgt de meeste stemmen?
8. De leerlingen moeten nu het debat nog een keer voorbereiden door de vragen in hun werkboekje te beantwoorden. Hier vullen ze alle argumenten, vragen en tegenargumenten in.

15 minuten: Slotdebat in de klas

9. Een leerling mag als woordvoerder de stelling introduceren. Vervolgens gaan de leerlingen met elkaar in debat over de stelling.

Antwoorden thema 4

1. Wat is een gewone meerderheid?
De helft plus 1.
2. Wat moet er gebeuren voordat de Tweede Kamer voor de tweede keer mag stemmen over een Grondwetswijziging?
Er moeten nieuwe verkiezingen komen.
3. Stel dat alle Kamerleden aanwezig zijn. Hoeveel Kamerleden moeten in de tweede ronde voor de Grondwetswijziging stemmen om te zorgen dat de wijziging echt doorgaat?
  - a. Tweede Kamer:
100 van de 150 stemmen (2/3 van de uitgebrachte stemmen)
  - b. Eerste Kamer:
50 van de 75 stemmen (2/3 van de uitgebrachte stemmen)
4. Zoek op derdekamer.nl wat er aan de Grondwet veranderde in:
  - 1848
Vanaf 1848 wordt de Eerste Kamer gekozen i.p.v. benoemd door de koning. De koning is onschendbaar en de ministers zijn verantwoordelijk.
  - 1917
Invoering van algemeen kiesrecht voor mannen en passief kiesrecht voor vrouwen, en invoering van de evenredige vertegenwoordiging bij de verkiezing van de Tweede Kamer.
5. Wat betekent Artikel 1 van de Grondwet?
Artikel 1 zegt dat iedereen gelijk is voor de wet, en geeft ook de gronden waarop niet gediscrimineerd mag worden.
6. Betekent Artikel 7 dat je alles mag zeggen dat je wilt?
Nee, je bent bijvoorbeeld strafbaar als je haat zaait, oproept tot geweld, of iemand belastert (dat is kwaadspreken over iemand terwijl je weet dat het niet waar is). Iemand beledigen is in sommige gevallen ook strafbaar.

Antwoorden thema 4 (vervolg)

7. Omcirkel de volgende grondrechten:
kiesrecht, vrijheid van vergadering en betoging, geheime stemming, volksvertegenwoordiging, vrijheid van godsdienst, verbod op de doodstraf

1. Artikel 4: Kiesrecht

Iedere Nederlander vanaf 18 jaar mag stemmen.

2. Artikel 6: Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

Je mag zelf weten waarin je gelooft.

3. Artikel 9: Vrijheid van vergadering en betoging

Je mag in Nederland demonstreren. Je moet dit wel van tevoren even melden.

4. Artikel 50: Er is een volksvertegenwoordiging

Nederlanders mogen stemmen op de Tweede Kamer. De Kamerleden vertegenwoordigen het volk.

5. Artikel 53: Geheime stemming

Je hoeft nooit te vertellen op wie je hebt gestemd.

6. Artikel 114: De doodstraf kan niet worden opgelegd

In Nederland is de doodstraf verboden.

Colofon

Derde Kamer der Staten-Generaal is een initiatief van de Eerste Kamer en de Tweede Kamer, in samenwerking met ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat. Voor vragen en opmerkingen, mail, bel of schrijf de redactie.

Redactie Derde Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA Den Haag
070 - 3129 200
redactie@derdekamer.nl

Disclaimer

Aan het lespakket Derde Kamer der Staten-Generaal kunnen geen rechten worden ontleend. Niets uit deze uitgave (het lespakket en website) mag worden veeleenvoudigd of openbaar gemaakt op welke wijze dan ook zonder nadrukkelijke schriftelijke toestemming van de Staten-Generaal.

Uitgave 2024

DH2-2024